

Õiguskantsler

Andres Kall
Redhot OÜ
andres.kall@eesti.ee

Teie 15.05.2015 nr

Meie 17.07.2015 nr 6-1/150846/1503176

Vastus **Arengufondi investeerimistegevuse ümberkorraldamine**

Lugupeetud Andres Kall

Pöördusite õiguskantsleri poole avaldusega, milles palute kontrollida [Eesti Arengufondi seaduse](#) (edaspidi *EAFS*) § 44¹ lg 1 [põhiseadusele](#) (edaspidi *PS*) vastavust. Leiate, et nimetatud säte muudab Arengufondi ning ettevõtjate vahel sõlmitud investeerimislepinguid viisil, mis on kahjulik kaasinvestoritele ning rikub nende õiguspärasust.

Õiguskantsler kontrollis Teie avalduses nimetatud sätte põhiseaduspärasust abstraktse normikontrolli raames.¹ Seejuures ei tuvastanud ta *EAFS* § 44¹ lg 1 vastuolu põhiseadusega.

EAFS § 44¹ lg 1 sätestab esmalt, et nõukogu nõusolekul võib Arengufond investeerimistegevuse raames omandatud äriühingute osalused üle anda riskikapitalifondile, omandades osaluste väärtusele vastavas ulatuses vastava fondi aktsiaid, osakuid või muid samaväärseid õigusi (edaspidi tähistatakse kõnealuses sättes nimetatud tehingut mõistega *osaluste üleandmise tehing*). Oma avalduses palute analüüsida kõnealuse lõike 3. lauset, mille järgi ei kohaldata osaluste üleandmise tehingu puhul seaduses, äriühingute põhikirjades ja osanike või aktsionäride lepingutes sätestatud ostueesõigust, kaasamüügiõigust ega muid osaluste võõrandamise piiranguid.

Riigikogu kehtestas *EAFS* § 44¹ [ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seaduse ning Eesti Arengufondi seaduse muutmise seadusega](#), mis võeti vastu 11.02.2015. Asjakohasest eelnõu seletuskirjast² nähtuvalt on sätte eesmärk võimaldada Arengufondi investeerimistegevuse ümberkorraldamist, mille raames soovitakse seni Arengufondile kuulunud äriühingute osalused üle anda investeerimisfondidele, mis tegutsevad [investeerimisfondide seaduse](#) (edaspidi *IFS*)

¹ Abstraktne normikontroll tähendab, et õiguskantsleri hinnang seaduse või määruse põhiseaduspärasusele on üldine ega keskendu konkreetsele üksikjuhtumile (nt Redhot OÜ osalusele mõnes äriühingus, mille osanikuks on ühtlasi Arengufond). Õiguskantsleri abstraktset normikontrolli tuleb eristada kohtute läbi viidavast konkreetsest normikontrollist, mis võimaldab kohtul ühe või teise normi põhiseaduspärasuse hindamisel arvestada juba konkreetse juhtumi asjaolusid. Seejuures ei ole õiguskantsleri seisukohavõtt mõne normi põhiseadusele vastavuse osas kohtute jaoks siduv, mistõttu võib kohus konkreetsetes asjades tuvastatud eluliste asjaolude pinnalt jõuda teistsuguse tulemuseni.

² [Seletuskiri ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seaduse ning Eesti Arengufondi seaduse muutmise seaduse eelnõu \(787 SE\) teise lugemise juurde](#) (edaspidi *seletuskiri*), lk 7 – 8.

alusel. Seejuures ei ole aga osaluste üleandmise tehing tavapärane müügileping, kuna osaluse võõrandamise eest ei saa Arengufond raha vaid osaluse väärtusele vastava ulatuses investeerimisfondi aktsiaid, osakuid või muid samaväärseid õigusi. Osaluste üleandmise tehingu eripära kinnitab ka asjaolu, et selleks on vaja EAFS § 44¹ lõikega 1 teha erand IFS § 135 kohaldamise osas.³

Seletuskirjas märgitakse EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 kehtestamise põhjendamiseks muu hulgas, et „[...] puudub täielik selgus ning kindlus küsimuses, kas selline osaluste üleandmine võib tehniliselt olla käsitletav võõrandamistehinguna, millele rakenduvad seaduses, põhikirjades või osanike lepingutes sätestatud piirangud.“⁴ Tegemist on n-õ igaks juhuks kehtestatud regulatsiooniga, kuna õiguslik olukord pole Riigikogu hinnangul selge.

Rõhutan siinkohal, et ainuüksi selguse ning Arengufondile kindluse tagamise eesmärk ei pruugi õigustada kaasinvestorite põhiõiguste riivet. Abstraktse normikontrolli raames on aga raske hinnata, kuivõrd EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 üldse riivab arengufondi kaasinvestorite õiguspärast ootust, millele oma avalduses viitate.

PS §-st 10 tuleneva õiguspärase ootuse põhimõtte kaitseala hõlmab isiku mõistliku ootuse, et õiguskorras talle antud õigused ja pandud kohustused püsivad stabiilsena ega muutu rabavalt ebasoodsas suunas.⁵ Selleks, et tuvastada, kas EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 rikub õiguspärase ootuse põhimõtet, tuleb aga kõigepealt vastata küsimusele, kas see muudab mõnda kaasinvestori olemasolevat õigust, mille püsima jäämisele ta loota võis.⁶

Kõigepealt viitab kõnealune säte sellele, et osaluste üleandmise tehingu puhul ei kohaldata ostueesõigust. Ostueesõiguse näitel on võimalik selgitada, kuivõrd EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 reaalselt muudab kaasinvestorite olemasolevaid õigusi.

Riigikohus on ostueesõiguse rakendamise võimalikkust osaluste üleandmise tehinguga sarnanevas tehingus käsitlenud oma 18.11.2009 otsuses nr [3-2-1-121-09](#). Nimetatud kaasuses andsid hagejad mitterahalise sissemaksetena osaühingule A üle neile kuulunud osaühingu B osad, saades nende eest vastu osaühingu A osad. Kostjaks olnud osaühingu B kaasosanik soovis teostada ostueesõigust üleantavate osade suhtes.

Riigikohus märkis viidatud otsuse punktis 12, et osaühingu osa eest mitterahalise sissemaksega tasumisel on mitterahalise sissemakse tegija põhikohustus anda mitterahalise sissemakse ese üle osaühingule, osaühingu põhikohustus on anda vastu osa. Mitterahalise sissemakse eseme (kõnealuses kaasuses osaühingu B osade) suhtes ostueesõigust omaval isikul ei ole aga võimalik täita eelnimetatud põhikohustust (ehk kohustust anda üle osaühingu A osa). Riigikohus asus seisukohale, et kui ostueesõigust omav isik ei ole võimeline täitma lepingust tulenevat põhikohustust, ei ole ostueesõiguse teostamine lubatav. Vastasel juhul jääks eseme võõrandaja (kõnealuses kaasuses osaühingu B osa võõrandaja) ilma sellest, mille ta võõrandamislepingu kohaselt eseme eest saaks (osaühingu A osa). See ei oleks aga kooskõlas ostueesõiguse olemusega.

³ IFS § 135 lg 1 sätestab, et lepingulise fondi osakuid võib välja lasta üksnes väljalastavate osakute arvule vastavas IFS §-s 143 sätestatud osaku puhasväärtuse ulatuses raha laekumisel fondi varasse. Ehk teisisõnu öeldes ei saa üldreeglina osakuid välja lasta n-õ mitterahaliste sissemaksete eest.

⁴ Seletuskirja lk 8.

⁵ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 31.01.2012 otsus nr [3-4-1-24-11](#), p 50.

⁶ Vrd Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 16.12.2013 otsus nr [3-4-1-27-13](#), p 52.

Ka EAFS §-s 44¹ lõikes 1 reguleeritud osaluste üleandmise tehingu puhul on küsitav, kuidas saaksid üleantavate osaluste suhtes ostueesõigust omavad kaasinvestorid täita kohustust anda Arengufondile selle investeerimisfondi osakuid, millele osalused üle antakse. Seega ei pruugi Arengufondi kaasinvestoritel antud juhul sõltumata EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 kehtivusest olla võimalik teostada ostueesõigust.

Õiguslikult siduva hinnangu, kas konkreetsel kaasinvestoril oleks osaluste üleandmise tehingu puhul võimalik teostada ostueesõigust, saab anda üksnes kohus, kui ta lahendab konkreetsete eluliste asjaolude põhjal tsiviilvaidlust. Sama kehtib ka EAFS § 44¹ lg 1 lauses 3 nimetatud kaasamüügiõiguse ja muude osaluste võõrandamise piirangute suhtes – ka nende olemasolu ja rakendamise võimalikkuse osaluste võõrandamise tehingu puhul saab tuvastada üksnes kohus konkreetse tsiviilasja raames.

Kuna üldistatud tasemel ei ole võimalik kindlaks määrata, kas ja milliseid kaasinvestorite ostueesõigusi, kaasamüügiõigusi või muid osaluste võõrandamise piiranguid kõnealune säte muudab, ei ole õiguskantsleri abstraktse normikontrolli raames võimalik tuvastada EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 vastuolu õiguspärase ootuse põhimõttega.

Oma avalduses viitasite ka võimalikule vastuolule proportsionaalsuspõhimõttega (sh sätte ebavajalikkusele) ja menetlusreeglitega (osapoolte kaasamata jätmine). Nende põhiseaduspärasuse nõuetele vastavuse kontroll oleks aga asjakohane alles siis, kui on tuvastatud kõnealuse sätte reaalne negatiivne mõju õiguspärase ootuse põhimõttele (või mõnele muule põhiõigusele).

Ülalmärgitu valguses ei ole aga lõplikult välistatud, et siiski võib esineda olukordi, kus EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 muudab Arengufondi kaasinvestori õigusi, mille püsima jäämisele ta loota võis. Nagu öeldud, on aga selliseid olukordi võimalik tuvastada üksnes tsiviilkohtumenetluse raames. Kui kohus tuvastab, et EAFS § 44¹ lg 1 lause 3 riivab mõne konkreetse Arengufondi kaasinvestori õiguspärasest ootust või muud põhiõigust, peab kohus kontrollima kõnealuse sätte kooskõla põhiseadusega (sh menetlusreeglite ja proportsionaalsuspõhimõttega).⁷ Sätte põhiseadusevastasuse tuvastamise korral peab kohus selle vastavalt PS § 15 lõikele 2 jätma kohaldamata ning algatama konkreetse normikontrolli menetluse Riigikohtus. Seega, kui Te peaksite leidma, et EAFS 44¹ lg 1 lause 3 muudab mõnda Teie konkreetset õigust, mida on võimalik rakendada osaluste üleandmise tehingu puhul, ning rikub seeläbi õiguspärasest ootuse põhimõtet, saaksite Te kaaluda võimalusi pöörduda oma õiguste kaitsmiseks kohtu poole.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Kaarel Eller 6938426
kaarel.eller@oiguskantsler.ee

⁷ Vt ka Riigikohtu üldkogu 08.06.2009 otsus nr [3-4-1-7-08](#), p 21.